

З ІСТОРІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В КРИМУ В 60–80-Х РОКАХ ХХ СТ.

У статті розглянуто становлення системи охорони історико-культурної спадщини у Криму в контексті розвитку історичного краєзнавства. Проаналізовано комплекс заходів державних органів та громадських організацій з виявлення, вивчення та збереження пам'яток історії та культури. Приділено увагу формам та методам пам'яткоохоронної роботи кримських краєзнавців. Розкрито роль Кримської організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури у реалізації проектів з охорони пам'яток.

Ключові слова: Крим, історичне краєзнавство, історико-культурна спадщина, охорона пам'яток.

Вагомою складовою діяльності місцевих краєзнавчих сил у 60–80-ті роки ХХ ст. стала пам'яткоохоронна робота. Патріотична за своїм характером діяльність об'єднала найширші верстви населення, сприяла взаємодії державних органів та громадських організацій у вирішенні питань охорони культурної спадщини Криму.

Галузь охорони і використання пам'яток культури півострова наприкінці 50-х — на початку 60-х років ХХ ст. була недосконалою. Був відсутній централізований пам'яткоохоронний орган, аморфні її організаційні структури, ігнорувалися численні громадські ініціативи, бракувало асигнувань на ремонтно-реставраційні роботи історичних, архітектурних та інших пам'яток. Кримське обласне управління культури неодноразово критикувалося вищими установами за безвідповідальне ставлення до збереження історико-культурної спадщини¹. За підрахунками фахівців Міністерства культури на початку 1961 р. із загальної кількості пам'яток історії та культури в Кримській області тільки 74 % були в задовільному стані².

Осередком, який з'єднав кримських краєзнавців, зайнятих вивченням та охороною культурної спадщини, стала заснована у 1966 році Кримська організація Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, яку очолив авторитетний кримський історик Сергій Анатолійович Секиринський (1914–1990). До складу організації увійшли доктор філологічних наук, професор Кримського педагогічного інституту ім. М. В. Фрунзе Олександр Іларієвич Германович, учений секретар

Кримської групи Інституту археології АН УРСР Олег Іванович Домбровський, кандидат географічних наук, проректор, доцент Кримського педагогічного інституту ім. М. В. Фрунзе Василь Григорович Єна, директор обласного краєзнавчого музею Катерина Михайлівна Жук, завідувач відділом античної і середньовічної археології Кримської групи Інституту археології АН УРСР, кандидат історичних наук Павло Миколайович Шульц, науковий співробітник відділу античної і середньовічної археології Кримської групи Інституту археології АН УРСР Аскольд Олександрович Щепинський³. На початковому етапі вони керували діяльністю 493 первинних організацій товариства, які налічували 3818 членів.

Згідно з напрямками діяльності з вивчення та охорони пам'яток при правлінні Кримської організації УТОПК у 1967 р. було створено секції: пропаганди (керівник М. М. Панюшкін), історико-революційна (керівник К. М. Жук), воєнно-історична (керівник Д. Є. Ногін), археології (керівник А. О. Щепинський), пам'яток писемності (О. І. Германович), юних слідопитів (Л. Д. Ярич), науково-методична рада (очолив В. Г. Шамандіков). Надалі сформувалися секція архітектури та мистецтва (керівник О. І. Домбровський) у 1968 р. і в 1969 р. секція правового захисту (керівник Д. Т. Ломакін).

Досить активно розпочала свою діяльність секція пам'яток писемності. Члени секції займалися виявленням стародруків, організували виставки епіграфічних пам'яток, здійснювали допомогу Е. І. Соломоник у публікації її

досліджень щодо розшифровки грецьких і латинських написів, знайдених у межах Криму. Методична робота секції полягала в проведенні семінарів для співробітників кримських музеїв з питань охорони епіграфічних пам'яток⁴.

Під керівництвом А. О. Щепинського активно працювала секція охорони пам'ятників археології. Члени секції вже в 1969–1979 р. виявили й узяли на облік 722 пам'ятки археології, на які склали паспорти й підготували схеми їхнього розташування.

Головним завданням секції охорони пам'яток архітектури (голова О. І. Домбровський) було обстеження технічного стану пам'яток, спостереження за ходом реставраційних робіт, популяризація історико-культурної спадщини. Члени секції систематично перевіряли стан архітектурних пам'яток, орендованих різними організаціями⁵.

У січні 1969 р. було створено секцію правового захисту історико-культурної спадщини з метою проведення правової пропаганди серед населення, роз'яснення карної й адміністративної відповідальності за знищення чи ушкодження пам'яток. Крім того, члени секції активно співпрацювали з органами внутрішніх справ, що давало змогу в короткий термін знаходити винних у нанесенні втрати історико-культурній спадщині⁶.

Діяльність Кримської організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури сприяла ініціативам державних органів влади в пам'яткоохоронній сфері. Із середини 1960-х років робота з охорони пам'яток історії та культури почала регламентуватися постановами Кримського ОК КПУ та виконкомом Кримської обласної Ради депутатів трудящих (з 1977 р. виконкомом Кримської обласної Ради народних депутатів). Так, рішення Кримського облвиконкому від 5 червня 1967 р. «Про заходи по збереженню пам'яток природи, історії, культури в Кримській області» сприяло активізації робіт із паспортизації, благоустрою пам'ятників. У 1967 р. було упорядковано 307, а в 1968 р. — 116 пам'ятників. За два зазначені роки оформлено 528 охоронних зобов'язань, над 979 пам'ятками історії та культури організовано шефство з боку 62 підприємств, 322 установ, 294 радгоспів, 282 колгоспів і 19 військових частин; споруджено 129 нових пам'ятників. Проведена певна робота з ремонту та реставрації Успенського монастиря, архітектурного комплексу у печерному місті Чуфут-Кале, що в Бахчисарай.

Крім того, у 1967 р. почалися роботи з реставрації храмів Гавриїла та Михайла в Феодосії, Іоанна Предтечі в м. Керчі, мечеті Муфті-Джамі в Феодосії. На реставрацію пам'яток архітектури з коштів Держбуду УРСР було виділено в 1967–1968 рр. по 50 тис. крб., із обласного бюджету на ремонт і реставрацію пам'яток археології й історії в 1967 р. — 53,5 тис. крб., а в 1968 р. 101 тис. крб. Значні кошти були виділені на ці ж цілі підприємствами, колгоспами, радгоспами.

У цілому, по області в 1967 р. на утримання пам'яток (будівництво, реконструкція, реставрація, ремонт, благоустрій) витратили близько 500 тис. крб.⁷.

Завдяки наполегливим діям кримських краєзнавців та пам'яткоохоронців у 1968–1969 рр. проводилися реставраційні роботи в євпаторійській мечеті Джума-Джамі, у Судакській фортеці, у церкві Іоанна Предтечі в Керчі, в монастирі Сурб-Хач у Старому Криму, в мечеті Муфті-Джамі та у церкві Архангелів у Феодосії. На ці заходи тільки у 1970 році з державного бюджету було виділено 78600 карбованців, за кошти Кримської організації УТОПК — 1500 карбованців, за рахунок спецкоштів — 35000 карбованців⁸.

Одним із заходів, у якому активну роль брали кримські пам'яткоохоронці та пам'яткознавці стало проведення уніфікації пам'яткоохоронної документації в 70-ті роки ХХ ст. В цілому по Кримській області робота з паспортизації історико-культурних об'єктів проходила організовано. Хоча на початковому етапі робіт були й певні труднощі: не вистачало фахівців — істориків, архітекторів, мистецтвознавців; обмеженим було коло архівних джерел, на основі яких складалися паспортні дані про пам'ятки. Для ліквідації недоліків у організації обліку й документування історико-культурної спадщини управлінням культури Кримського облвиконкому в листопаді 1972 р. було проведено триденний семінар інспекторів міських районних відділів культури, співробітників державних музеїв, які займалися обліком пам'яток історії та культури й працівників народних музеїв на базі Кримського краєзнавчого та Бахчисарайського історико-археологічного музеїв. Основну увагу на семінарі було приділено методиці й принципам виявлення, обліку, охорони та пропаганди пам'яток⁹.

Управління культури Кримського облвиконкому регулювало хід паспортизації па-

м'яток. Наказами № 334 від 14 жовтня 1976 р. та № 45 від 23 лютого 1977 р. було затверджено графіки виїздів співробітників на обстеження пам'яток, визначені терміни завершення паспортизації в кожному із міст та районів області.

Завершилася паспортизація пам'яток історії та культури в Кримській області, як і в цілому по УРСР, у 1978 р. На складання облікової документації було витрачено 34411 крб., причому з місцевого бюджету — 29411 крб., а за рахунок обласної організації Товариства — 5000 крб. Після завершення паспортизації в Кримській області на державний облік було поставлено 3495 пам'яток. З них: археології — 847, архітектури та містобудування — 232, історії й мистецтва — 2416, крім того, 78 пам'яток мали статус союзного значення, 29 — республіканського¹⁰.

Впровадження єдиної форми обліку історико-культурних об'єктів відкрило велику можливість для фронтальної перевірки стану охорони та збереження їх різних типологічних груп, привернуло до них увагу місцевих органів влади, широкої громадськості.

У 70-ті роки ХХ ст. цілеспрямовано проводилося обстеження кримських культових споруд, які мали історико-культурне значення. У довідці заступнику голови Держбуду від 5 вересня 1978 р. говорилося про те, що було обстежено 61 об'єкт¹¹. Подібні заходи сприяли покращенню умов для збереження рухомих історико-культурних пам'яток, підвищенню відповідальності за стан їх збереження з боку музеїв, релігійних громад.

Кримські пам'яткоохоронці залучали кращі наукові сили до справи збереження та популяризації історико-культурних об'єктів. Так, із ініціативи Кримської організації УТОПШ в Сімферополі було створено Народний університет. Навчальний план і склад ради Народного університету були затвержені на засіданні Президії Кримської організації УТОПШ 8 вересня 1970 р. Навчальний план був розрахований на три роки і включав у хронологічному порядку вивчення пам'яток півострова, починаючи з епохи первісного суспільства. Ректором була обрана доктор історичних наук, професор Елла Ісааківна Соломоник (1917–1999), а до складу ради входили: завідувач відділом Кримського краєзнавчого музею В. К. Гарагуля, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник ІА АН УРСР В. М. Даниленко, викладач історії се-

редньої школи № 1 М. С. Єрмушкіна, кандидат історичних наук, завідувач кафедрою загальної історії Кримського педагогічного інституту ім. М. В. Фрунзе С. А. Секиринський, старший науковий співробітник Кримського краєзнавчого музею О. О. Столбунов, науковий співробітник Кримського обласного партійного архіву В. О. Широков¹². До 1975 р. міськими і районними організаціями Кримського товариства охорони пам'ятників було створено вже 11 Народних університетів¹³. На засіданнях правління Кримської обласної організації УТОПШ систематично розглядалися питання щодо удосконалення методики викладання у народних університетах, вивчення досвіду їх навчально-виховної роботи. Традиційною формою роботи було проведення обласних семінарів з ректорами народних університетів.

Одним із основних напрямів діяльності пам'яткознавців Криму стала науково-дослідна робота. В другій половині 1960-х років проводилася робота з підготовки кримського тому багатотомної “Історії міст і сіл УРСР”, у який планувалося включити багато відомостей щодо пам'яток історії та культури Криму з найдавніших часів і до наших днів. У написанні нарисів брали участь активісти Кримської організації товариства охорони пам'яток історії та культури Л. І. Волошинов, Г. Н. Губенко, О. І. Домбровський, М. М. Максименко, А. А. Степанова.

На початку 70-х років ХХ ст. здійснювалася підготовка довідника “Археологічні пам'ятки УРСР”. Над кримськими матеріалами для цього видання працювали співробітники секції охорони археологічних пам'яток Кримської організації УТОПШ В. М. Даниленко, О. І. Домбровський, О. О. Столбунов.

Після завершення роботи над довідником в Україні в цілому, і Криму зокрема, розгорнулася широкомасштабна за обсягом і значенням діяльність із підготовки “Зводу пам'яток історії та культури УРСР”. Ця праця повинна була стати фундаментальним доробком науково-довідкового характеру про всі пам'ятки, які знаходилися на державному обліку. При підготовці матеріалу для “Зводу пам'яток” у Кримській області до 1985 р. були обстежені 294 пам'ятники археології, 1079 історії і 208 мистецтва. У цю працю передбачалося включити тільки перевірені на основі широкого кола джерел дані про кожен об'єкт, що істотно затягувало роботу над Зводом.

Поряд із довідковими виданнями пам'ятки і пов'язані з ними місця пропагувалися також на сторінках кримських газет. У 1970 р. редакцією газети “Крымская правда” був проведений конкурс-огляд пам'яток історії і культури під девізом “Пам'ятаємо, пишаємося, шануємо!”, в “Курортной газете” (Ялта) була введена рубрика “Відпочиваючи, пізнавай”, “Евпаторийская здравница” почала публікувати серію нарисів “Сторінки історії нашого міста”. Особливо широко пропагувала місцеві археологічні й історико-революційні пам'ятки красноперекіпська газета “Слава Перекопа”. До 1978 року у різних газетах Криму налічувалося 12 рубрик з краєзнавства.

На сторінках друкованої сімферопольським видавництвом “Таврія” краєзнавчої літератури значне місце приділялося пропаганді кримських пам'яток історії та культури. Тільки в 1972 р. видавництвом було випущено 17 путівників, фотоальбомів, нарисів, буклетів, проспектів загальним тиражем 625 тис. екземплярів, де розповідалося про пам'ятники і пов'язані з ними події. До видань, на сторінках яких пропагувалася історико-культурна спадщина, відносилися: “Герои Аджимушкая” М. Я. Бути і В. Є. Сермана¹⁴, “Герои боев за Крым” (укладач О. О. Казар'ян)¹⁵, “Пещерные города Крыма” Є. Якушевої та О. Нежура¹⁶, “Крепость в Гурзувитах” О. І. Домбровського¹⁷. У 1978 р. було випущено 21 видання краєзнавчої літератури загальним тиражем 1282 тис. екземплярів, у тому числі 20 книг і альбом “Города-герои Черноморья”¹⁸. Серед книг були видані: нарис І. Б. Гасеко “Симферополь”¹⁹, путівники — Ю. О. Полканова “Судак”²⁰, С. П. Шантиря “Мисхор. Кореиз. Гаспра”²¹, М. Тарасенко “Феодосия”²².

Ключове місце у пропаганді і популяризації пам'яток історії та культури займав орган друку УТОШК — цоквартальний республіканський інформаційно-методичний бюлетень “Пам'ятники України”. На сторінках цього видання регулярно висвітлювалася діяльність обласних організацій УТОШК. Зокрема, перший номер журналу за 1974 р. був присвячений Кримській організації УТОШК і висвітлював її досвід роботи у справі наукового дослідження, збереження, пропаганди та популяризації історико-культурної спадщини. У номері журналу були опубліковані статті голови правління Кримської організації Товариства С. О. Секиринського, другого секретаря ОК КПУ Л. Д. Солодовника, голови

Евпаторійської міської організації Т. П. Криничина, голови Сакської районної організації товариства О. Г. Талана²³.

Однією з форм роботи з популяризації та охорони пам'яток було шкільне краєзнавство, яке направлялося педагогами — членами первинних організацій Кримського товариства охорони пам'яток. Такі організації до 1970 р. були створені в усіх середніх і восьмирічних школах області. Секція з роботи серед юних дослідників та зберігачів пам'яток налічувала у своїх рядах 35800 учнів шкіл області. Школярі Сімферопольської школи № 38 провели цікаву пошукову роботу навколо пам'ятника воїнам, що загинули в боях за звільнення Сімферополя на колишній Проїздній вулиці, розшукали бойових друзів та родичів загиблих воїнів, звернулися в міськвиконком із проханням про перейменування вулиці Проїзної на вулицю імені гвардії майора Данилова. Міськвиконком задовольнив їх прохання²⁴. Активна пошукова робота проводилася первинною організацією середньої школи № 1 Сімферополя. Силами учнів було створено музей, який відображав життя та діяльність російських вчених Д. І. Менделєєва, І. В. Курчатова — колишніх учнів цього навчального закладу. Слідопити Сімеїзської середньої школи до 1973 р. зібрали багатий матеріал про воїнів, що загинули в боях за звільнення південного берега, взяли участь у спорудженні пам'ятника загиблим землякам. Археологічний гурток обласної дитячої екскурсійно-туристичної станції (керівник О. І. Домбровський) проводив велику роботу по вивченню та обліку історико-археологічних пам'ятників, брав участь у розкопках.

Наприкінці 70-х — у 80-ті роки ХХ ст. питання щодо благоустрою та реставрації обелісків, пам'ятних знаків вирішувалися частіше в процесі проведення республіканських оглядів пам'яток на честь річниць знаменних подій історії. Напередодні 40-річчя Перемоги активізувалася робота з благоустрою та реконструкції історико-культурної спадщини. На 45 пам'яток історії були видані паспорти, з них 35 за період 1941–1945 рр.; організовано повне переоформлення заново охоронних зобов'язань із урахуванням змін, що відбулися після 1978–1979 рр. у містах — Ялта, Сімферополь, Керч, Феодосія, у районах — Джанкойський, Кіровський, Нижньогірський, Первомайський, Сімферопольський. Було відремонтовано та упорядковано

327 пам'яток і пам'ятних місць, братських поховань, оновлено експозиції у 22 музеях, які існували на громадських засадах. Проводилася робота з пропаганди і популяризації пам'ятних місць²⁵. Однак такі заходи мали характер добре організованих кампаній напередодні ювілейних дат.

Розглядаючи певні досягнення державних органів та громадських організацій із охорони пам'яток історії і культури в 1970-і — 1980-і роки в Кримській області, не можна не відзначити, що в досліджуваній період мали місце й факти руйнування пам'яток господарськими керівниками повсюди, посилювалися при цьому вони “на незнання”. Так, у цей час у зв'язку з виділенням ділянок під садові та городні товариства у Сімферопольському районі було знищено, ушкоджено і перебувало під загрозою загибелі багато найцінніших пам'яток старовини. При освоєнні Каменського масиву були знищені три стоянки VIII–III тис. до н. е. У с. Чистеньке був дуже ушкоджений найцінніший у науковому значенні Таш-Джарганський комплекс раннього залізного віку²⁶.

Крім того, в умовах кризи радянської системи занепадала з кожним роком усе більше справа охорони пам'яток. До 1989 р. на облік було узяті 8137 пам'яток, багато з яких перебувало в тяжкому стані. Для реставрації всіх пам'яток було необхідно 100 млн. карбованців, не вистачало кваліфікованих реставраторів, були відсутні відповідні матеріали.

У діяльності Кримської організації УТОПК також мали місце негативні тенденції, що особливо гостро стали відчуватися наприкінці 1980-х років. Для цього періоду характерними були процеси бюрократизації апарату місцевої організації Товариства, його певне відокремлення від громадського акти-

ву. Не могли позитивно позначитися на роботі організації і кількарізові зміни голів її правління. Невиправданим був також курс на штучне розростання цієї організації, залучення до її складу “мертвих душ”, чия участь характеризувалася лише сплатою щорічного членського внеску. Зрештою це призвело до того, що значне число первинних організацій існувало лише на папері, не являючи собою реальну громадську силу.

Таким чином, у 60–80-ті роки ХХ ст. завдяки кримським пам'яткоохоронцям була проведена робота з виявлення, збереження та популяризації пам'яток археології, історії, архітектури, мистецтва. Важлива роль у реалізації проектів з охорони пам'яток належала створеній у 1966 р. Кримській організації УТОПК, яка змогла стати осередком для сотень ентузіастів, зайнятих краєзнавчим пошуком. Крім того, спираючись на вищі навчальні заклади, музеї ця організація заклала наукові основи роботи з охорони пам'яток, додала їм необхідну спрямованість, удосконалила форми, залучила широкі верстви населення.

Разом з тим в охороні, використанні та реставрації пам'яток мали місце серйозні недоліки й невирішені проблеми. Часто не спрацьовували положення прийнятих законів СРСР і УРСР про охорону та використання пам'яток історії та культури, ряд постанов та рішень з питань пам'яткоохоронної роботи. Не задовольняли існуючих потреб асигнування на ремонт, реставрацію та заміну пам'ятників. Відчувалася гостра нестача як спеціалістів-реставраторів, так і організаторів пам'яткоохоронної роботи. У цей період також позначалось певне відставання в розробці комплексних підходів до охорони та пропаганди пам'яток.

Джерела та література

- 1 Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. — Ф. 5116. — Оп. 10. — Спр. 123. — Арк. 169.
- 2 Кармазіна Н. В. Нариси розвитку історичного краєзнавства в Криму (1954–1991 рр.) / Н. В. Кармазіна / Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського; За ред. А. А. Непомнячого. — Сімферополь, 2005. — С. 37.
- 3 Непомнячий А. А., Кармазіна Н. В. Українське товариство охорони пам'яток історії та культури в Криму / А. А. Непомнячий // Збережена спадщина (Українському товариству охорони пам'яток історії та культури 40 років): Збірник матеріалів та документів (упор. Титова О. М., Пархоменко М. Т., Демиденко О. О.) / УТОПК, Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПК. — К., 2008. — С. 29–48.
- 4 Державний архів в Автономній Республіці Крим (далі — ДААРК). — Ф. Р-4584. — Оп. 1. — Спр. 24. — Арк. 39.
- 5 Там само. — Спр. 30. — Арк. 40.
- 6 Там само. — Спр. 19. — Арк. 88.

- 7 Там само. — Ф. Р-3319. — Оп. 1. — Спр. 879. — Арк. 70–73.
- 8 Там само. — Ф. Р-3385. — Оп. 1. — Спр. 1242. — Арк. 21.
- 9 Там само. — Ф. Р-3319. — Оп. 1. — Спр. 1118. — Арк. 124.
- 10 Григор'єва Т. Ф. Вивчення, охорона і спорудження пам'яток історії та культури в Криму як один з напрямків краєзнавчих досліджень / Т. Ф. Григор'єва // Охорона, використання та пропаганда пам'яток історії та культури в УРСР / Ін-т історії АН УРСР: У 6-ті ч. — К., 1989. — Ч. 5. — С. 70.
- 11 ДААРК. — Ф. Р-3319. — Оп. 1. — Спр. 1530. — Арк. 15.
- 12 Там само. — Ф. Р-4584. — Оп. 1. — Спр. 24. — Арк. 89.
- 13 Барбух Н. Потомству в пример / Н. Барбух // Крымская правда. — 1976. — 21 февр.
- 14 Бута Н. Я., Серман Б. Е. Герои Аджимушская / Н. Я. Бута. — С.: Таврия, 1972.
- 15 Герои боев за Крым / Сост. А. А. Казарьян. — С.: Таврия, 1972.
- 16 Якушева Е., Нежура А. Пещерные города Крыма / Е. Якушева. — С.: Таврия, 1972.
- 17 Домбровский О. И. Крепость в Гурзувитах / О. И. Домбровский. — С.: Таврия, 1972.
- 18 Города-герои Черноморья. — С.: Таврия, 1978.
- 19 Гасеко И. Б. Симферополь / И. Б. Гасеко. — С.: Таврия, 1978.
- 20 Полканов Ю. А. Судак / Ю. А. Полканов. — С.: Таврия, 1978.
- 21 Шантырь С. П. Мисхор. Кореиз. Гаспра / С. П. Шантырь. — С.: Таврия, 1978.
- 22 Тарасенко Н. Феодосия / Н. Тарасенко. — С.: Таврия, 1978.
- 23 Солодовник Л. Нащадкам для прикладу / Л. Солодовник // Пам'ятники України. — 1974. — № 1. — С. 18–20.; Секиринський С. Благородне завдання / С. Секиринський // Пам'ятники України. — 1974. — № 1. — С. 21–25; Криницин Т. Слава героїв безсмертна / Т. Криницин // Пам'ятники України. — 1974. — № 1. — С. 46; Талан А. Берегти і примножувати / А. Талан // Пам'ятники України. — 1974. — № 1. — С. 29–30.
- 24 ДААРК. — Ф. Р-4584. — Оп. 1. — Спр. 19. — Арк. 88.
- 25 Там само. — Ф. Р-3287. — Оп. 7. — Спр. 4303. — Арк. 40–44.
- 26 Щепинский А. Ответственны все / А. Щепинский // Крымская правда. — 1987. — 11 декабря.

Наталья Кармазина

Из истории сохранения историко-культурного наследия в Крыму в 60–80-х гг. XX века

В статье рассмотрено становление системы охраны историко-культурного наследия в Крыму в контексте развития исторического краеведения. Проанализирован комплекс мероприятий государственных органов и общественных организаций Крыма по выявлению, изучению и сбережению памятников истории и культуры. Уделено внимание формам и методам памятничкоохранительной работы крымских краеведов. Раскрыта роль Крымской организации Украинского общества охраны памятников истории и культуры в реализации проектов по охране культурного наследия Крыма.

Ключевые слова: Крым, историческое краеведение, историко-культурное наследие, охрана памятников.

Natalia Karmazina

The Preservation of the Historical and Cultural Heritage is one of the directions of the Crimean local history in 60–80 of the 20-th century

The Formation of the system of the protection of historical and cultural heritage in the Crimea in the context of historical development of local history is examined in this article. The Complex of governmental and Crimean public organizations activities on revelation, studying and preservation of historical and cultural monuments is analyzed. Much attention is paid to the forms and methods of monument preservation work of the Crimean historical local history scientists. The role of the Crimean organization of Ukrainian Society of Preservation of Historical and Cultural Monuments in the realization of the projects on the preservation of the Crimean heritage is opened.

Key words: Crimea, literature of local lore, protection monuments history and culture.